

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА АНАЛІЗУ ПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ

**МОВНА КОМУНІКАЦІЯ:
НАУКА, КУЛЬТУРА, МЕДИЦИНА**

**МАТЕРІАЛИ ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

4–5 червня 2020 року

Тернопіль
ТНМУ
«Укрмедкнига»
2020

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту моделювання та аналізу патологічних процесів (протокол № 9 від 06.05.2020)

Редакційна колегія:

Шульгай Аркадій Гаврилович – в. о. ректора Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, доктор медичних наук, професор

Кліщ Іван Миколайович – проректор з наукової роботи Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор біологічних наук, професор

Вихрущ Анатолій Володимирович – завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений працівник освіти України, доктор педагогічних наук, професор

Федчишин Надія Орестівна – завідувач кафедри іноземних мов Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, доктор педагогічних наук, професор

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Мовна комунікація: наука, культура, медицина : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 4-5 черв. 2020 р.). – Тернопіль : ТНМУ, 2020. – 124 с.

Матеріали збірника присвячено висвітленню проблем, які обговорювалися на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Мовна комунікація: наука, культура, медицина»: теоретичні основи мовної комунікації медичних працівників; професійне спілкування в полікультурному середовищі; розвиток комунікативної компетенції студентів медичних університетів; формування україномовної компетенції іноземних студентів; деонтологічні аспекти професійного мовного спілкування. Видання призначене для науковців, аспірантів, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться здобутками в галузі освіти.

СИНОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Розвиток медичної термінології тісно пов'язаний із формуванням української термінології взагалі. Політичні і культурні реалії її є такими, що сьогодні українська наукова термінологія тяжіє до міжнародних стандартів, але водночас посилюється інтерес до власне українських лексем, що є виявленням цивілізаційної пасіонарності українців [2]. У сучасній медичній термінології наявні всі основні лексико-семантичні процеси, які характерні для літературної мови, а саме: полісемія, омонімія, паронімія, антонімія, синонімія тощо. Проте характер системно-структурних відношень для парадигматичних груп медичної термінології є специфічним [1, с. 13].

З-поміж базових лексико-семантичних явищ найширше представлена в українській клінічній терміносистемі синонімія, яку вважають у лексиці однією з найважливіших системотвірних категорій. Стилїстична неоднорідність медичних термінів певною мірою визначає і характер лексико-семантичних відношень у медичній термінології, котрі, на противагу загальній лексичній системі, для термінології небажані, бо множинність називання суперечить природі терміна як мовної одиниці. Однак, однією з необхідних умов існування синонімів у мові вважається їхня стилїстична відмінність.

Принципи унормування медичної термінології розробляли О. Кіцера, Я. Коржинський, М. Павловський, Р. Стецюк, А. Ткач, О. Снітовська, Л. Томіленко, Н. Місник та ін.; проблеми синонімії в сучасній лінгвістиці – В. Звегінцев, Г. Уфїмцева, В. Гречко, С. Бережан, Ю. Апресян, О. Нечитайло, О. Тараненко, О. Брагіна, М. Кочерган, Г. Винокур та ін.

Наявність розгалуженої синонімії в термінології медицини зумовлена як позамовними, так і власне мовними чинниками. В українській медичній термінології синонімічні ряди утворилися внаслідок:

1) паралельного вживання власне українського й іншомовного термінів: *дефект* (лат.) – *вада*;

2) мовної економії, що породжує синонімію різних структурних рівнів, напр.: утворення однослівних складноскорочених назв з окремих компонентів, що входять до складу терміна-словосполучення: *вегетативний невроз* – *вегетоневроз*, використання повних форм та абревіатур: *апарат штучної вентиляції легень* – *апарат ШВЛ*;

3) паралельного функціонування термінів, запозичених із різних мов: *нефрографія* – *ренографія*;

4) утворення термінів-епонімів: *бореліоз* – *хвороба Лайма*;

5) пояснення наукових понять описом їхніх істотних ознак: *колоптоз* – *опущення товстої кишки*;

б) відродження термінів, які з певних причин активно не використовувалися протягом якогось часу: *пропасниця – жар*.

У межах терміносистеми медичної клінічної термінології Н. Місник виділяє такі різновиди синонімії:

- 1) лексична: *симптом – ознака*;
- 2) словотвірна: *сомнолентність – сомноленція*;
- 3) синтаксична: *мононуклеоз інфекційний – моноцитарна ангіна*;
- 4) морфолого-синтаксична: *аналептичні засоби – аналептики* [1, с. 15].

Таким чином могли утворюватися цілі синонімічні ряди термінів: *синюшність – ціаноз, синява, синюха* та ін., серед яких є як одно- та і двослівні слова-терміни: *аритмія – порушення ритму*.

Синонімічні відношення спостерігаємо також між термінами з відповідними національними та інтернаціональними формантами, зокрема препозитивними. Так, наукові терміни з інтернаціональними префіксами *анти-(контр-), де-(дез-)* у ряді випадків синонімічні з термінами, що мають національний префікс *проти-, зне-*: *протиотрута – антитоксини, дезінфекція – знезараження*, причому власне українська основа традиційно поєднана з автохтонним префіксом, а інтернаціональна – з іншомовним.

Актуальним є дослідження причин та особливостей вияву варіантних відношень у медичній термінології. До сфери варіантності віднесено формальні варіанти термінів:

- фонетичні (*брахіцефалія / брахікефалія*);
- акцентні (*я́дұха*), орфографічні (*евтаназія / ейтаназія*);
- словотвірні (*кровоспинний / кровозупинний* засіб);
- граматичні (*легень / легенів, нежитю / нежиті*).

Диференційований підхід до різних видів варіантності в клінічній термінології, що ґрунтується на вивченні її причин і особливостей вияву, сприятиме унормуванню даної терміносистеми [1, с. 15].

У сучасній медичній термінології відбивається складність взаємозв'язків мовної норми точності і синонімічності. Реальне функціонування термінів у сучасних виданнях з медицини засвідчує незавершеність процесу унормування клінічної терміносистеми, що безпосередньо залежить від розв'язання низки проблем: узгодження національного та інтернаціонального компонентів, усунення синонімії, варіантності, порушень лексичних, морфологічних і синтаксичних норм української мови. Як найважливіший аспект визначено розроблення єдиної концепції термінотворення, що використовує досвід і позитивні надбання вчених різних поколінь. Забезпечення лінгвістичної нормативності термінів має відбуватися на всіх рівнях – як поняттєвому, так і власне мовних – фонетичному, орфоепічному, орфографічному, лексико-семантичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Київ. 2002. 20 с.